

Sosyal Yardım Politikalarının Genel Görünümü

Overview Of Social Aids Policies

ÖZET

Bu çalışma yoksulluk ile mücadelede ortaya konulan temel sosyal yardım politikalarını ele almakta olup aynı zamanda dünyadan seçilmiş bazı ülkelerin verileriyle bir karşılaştırma sunmaktadır. Dönemsel olarak ortaya çıkan kriz durumlarında kamu sosyal harcamalarının artış göstermesi özellikle de Covid-19 pandemi dönemindeki harcamaların seyri de ele alınmaktadır. Dünyada birçok sosyal yardım uygulaması bulunmakla birlikte sosyal yardımların Türkiye’de evrensel bağlamdan uzak gelir tespitine dayalı ve tortusal olarak sürdürüldüğü görülmektedir. Ortaya konulan kamu sosyal politikalarında sosyal yardımların evrensel bir noktaya taşınması, yoksulluğun önlenmesi ve gelir adaletinin sağlanması adına yeni uygulamaların daha fazla inşa edilmesi gerekmektedir. Sağlanan sosyal yardımların bireyleri özgürleştirici yönü güçlendirilmelidir.

Anahtar Kelimeler: Kamu Sosyal Harcamaları, Sosyal Yardımlar, Yoksulluk, Yoksullukla Mücadele.

ABSTRACT

This study examines the main social aid policies in the fight against poverty and also presents a comparison with data from some selected countries around the world. The increase in public social expenditures in periodic crisis situations, especially the course of expenditures during the Covid-19 pandemic period, is also discussed. Although there are many social aid practices in the world, it is seen that social aid in Turkey is based on income determination and sedimentary, far from the universal context. In public social policies, it is necessary to move social aid to a universal point and to build more new practices in order to prevent poverty and ensure income justice. The emancipatory aspect of the social aids provided should be strengthened.

Keywords: Public Social Expenditures, Social Assistance, Poverty, Fight against Poverty.

GİRİŞ

Yoksulluk, toplumların iyilik halini olumsuz etkileyen ve refaha erişimlerini kısıtlayan sosyal bir olgudur. Birçok çeşidi bulunan yoksulluk olgusunun varlığı bireylerin, ailelerin ve toplumların yaşayabileceği diğer dezavantaj durumlarını artıran bir yapıya sahiptir. Örneğin yoksulluk örüntüsüne sahip bir ailede şiddet, sosyal dışlanma, özgüven eksikliği, asgari yaşam koşullarına erişememe, erken yaşta çalışmak zorunda kalma ve güvencesiz işlerde istihdam edilme gibi durumlar ön plana çıkabilmektedir (Şengönül, 2019, s.2). Erken yaşta evlilikler yapma, eğitimin yarıda bırakılması, suça sürüklenme ve bağımlılık da yoksulluk örüntüsünün bulunduğu hanelerde birer risk olarak değerlendirilmektedir (Yanardağ ve Özkan, 2021; Çifçi ve Yanardağ, 2023).

Yoksulluk sürekli işlenen bir konu olmakla birlikte toplumların kalıcı çözüm üretemediği ve dönemsel olarak daha da belirginleşen bir görünüm sergilemektedir. Dünya’da ve Türkiye’de bu çerçevede en kapsamlı uygulamalar kamu eliyle geliştirilmekte ve uygulanmaktadır. Özellikle kamu sosyal politikaları ve sosyal harcamaları yoksullukla mücadelenin ana bağlamını oluşturmaktadır. Kamu idaresi tarafından yapılan kalkınma planlarında ve bütçe çalışmalarında da yoksulluk ve yoksullukla mücadele politikalarına yer verilmektedir.

Bütçede eğitim, sağlık, sosyal güvenlik ve sosyal yardım harcamalarının; eşitlik, gelir adaleti, yoksulluk, istihdam gibi kıstaslara göre düzenlenmesi ve bu düzenlemeyle toplumdaki dezavantajlı grupların (çocuk, engelli, yoksul vb.) faydasına uygulamaların yapılmasını öngören bütçe politikaları da *sosyal bütçe* olarak nitelendirilmektedir (Şeker, 2011, s.22). Bu doğrultuda ülkelerdeki ekonomik iyileşmelerin sosyal bütçeler aracılığıyla yoksullukla mücadelede ve etkili politikalar ortaya konulmasında önemli bir yere sahip olduğu ifade edilebilir. Türkiye Cumhuriyeti Strateji ve Bütçe Başkanlığı tarafından yayınlanan Onbirinci Kalkınma Planının “Sosyal Hizmetler, Sosyal Yardımlar ve Yoksullukla Mücadele” başlığı altında “*Yoksulluk ve sosyal dışlanma riski altında bulunan kesimlerin fırsatlara erişiminin kolaylaştırılması yoluyla ekonomik ve sosyal hayata katılımının artırılması ve yaşam kalitesinin yükseltilmesi, gelir dağılımının iyileştirilmesi ve yoksulluğun azaltılması*” ana amaç olarak paylaşılmaktadır (Onbirinci Kalkınma Planı, s. 147). Buradan da

Barış Demirel¹

How to Cite This Article
Demirel, B. (2023). “Sosyal Yardım Politikalarının Genel Görünümü”, International Social Mentality and Researcher Thinkers Journal, (Issn:2630-631X) 9(75): 4575-4582. DOI: <http://dx.doi.org/10.29228/smryj.71615>

Arrival: 10 August 2023
Published: 30 September 2023

Social Mentality And Researcher Thinkers is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

¹ Dr.Öğr. Üyesi, Kırıkkale Üniversitesi, Delice Meslek Yüksekokulu, Sosyal Hizmetler Programı, Kırıkkale, Türkiye

anlaşılacağı üzere sosyal hizmetler ve sosyal yardımlar; yoksullukla mücadelede kamunun ortaya koyduğu temel kaynaklar olarak görülmektedir.

Yoksullukla mücadele kapsamında yoksulluğun nedenlerinin net bir şekilde ortaya konulması, yoksulluğun nedenlerinin ortadan kaldırılması ya da asgari seviyeye indirilmesi adına neler yapılabileceğinin açık bir şekilde belirlenmesi gerekmektedir. Özellikle de koruyucu ve önleyici bağlamda kamu sosyal politikalarına duyulan gereksinimin daha somut adımlarla hayata geçirilmesi gerekmektedir. Türkiye’de yoksullukla mücadele kapsamında en büyük sorumluluk Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (ASHB), Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğüne (SYGM) bırakılmıştır. Bu çalışmada da özellikle SYGM tarafından sağlanan sosyal yardım uygulamalarına yer verilmekte olup dünyadan seçilmiş bazı ülkelerle bu kapsamda istatistiksel karşılaştırmalar yapılmaktadır. Ayrıca çalışma içeriğinde; kamu sosyal politikaları, yoksullukla mücadelede sosyal yardımların yeri, Türkiye’de sosyal yardım uygulamaları ile genel bütçe içinde sosyal yardımlara ayrılan payın değişimi ve özellikle 2020 yılından bu yana dünyada ve Türkiye’de olumsuz etkilerini sürdüren pandemi döneminde sosyal yardım harcamalarındaki farklılaşmalara yer verilerek bir analiz ortaya konulmaktadır.

Sosyal Politikalar

Sosyal politikalar toplumun işsizlik, iş kazaları, hastalık, yaşlılık, engellilik ve yoksulluk gibi nedenlerle yaşayabileceği dezavantajlı durumları asgari seviyeye indirmek adına ortaya konulan; büyük ölçüde kamu tarafından finansmanı sağlanan uygulamalardır. Sosyal politikaların ortaya çıkışında sanayi devrimi sonrası dünya genelinde yaşanan toplumsal değişim ve sosyal sorunların çeşitlenmesinin etkisi olduğu ifade edilmektedir. Bu bağlamda sosyal politikaların uygulanmasında merkezi idareye, yerel yönetimlere ve sivil toplum örgütlerine sorumlulukların verildiği görülmektedir.

Sosyal politikaların doğuşu ve gelişiminde ortaya çıkan ve etki alanı açısından dünya genelini etkileyen durumlar yaşanmıştır. Sosyal politikaların gelişimi aynı zamanda sosyal devlet anlayışının gelişimi olarak da değerlendirilmektedir. Sosyal politikaların hayata geçirilmesi ve uygulanmasında sosyal yardımlar, sosyal hizmetler ve sosyal güvenlik uygulamaları üç önemli unsur olarak öne çıkmaktadır. Bu kapsamda; sosyal politika anlamında ilk yasal düzenlemenin İngiltere’de 1601 yılında yoksulluğu önlemek adına çıkarılan “Yoksullar Yasası” olduğu ifade edilmektedir (Aysan, 2020, s.20). Yani söz konusu bu yasa yoksullukla mücadelede, sosyal politikaların çıkış noktası ve temel meselesi konumunda değerlendirilmiştir.

Modern anlamda sosyal politikaların gelişimi için Almanya’da Bismarck tarafından ortaya konulan yasal düzenlemeler referans gösterilmektedir. İş kazaları, sağlık ve emeklilik gibi konularda 19. yüzyılın sonlarında ortaya konulan yasal düzenlemeler, toplumdaki tüm bireyleri tehdit eden risklere karşı geliştirilen sosyal politika örnekleri olarak hayata geçirilmiştir (Özmert Koçer, 2014, s. 4).

Yirminci yüzyılın başlarında dünya ülkelerinde yaşanan değişimleri ve ulus devlet yapılanmasının yaygınlaştığını görmekteyiz. 1929 yılında meydana gelen ve “Ekonomik Buhan” olarak nitelendirilen süreçten sonra devletin daha kapsamlı sorumluluklar almaya başladığı da görülmektedir. Sosyal politikaların gelişimi de bu çerçevede anlamlandırılabilir. Ayrıca 1929 Ekonomik Buhanı ve İkinci Dünya Savaşından sonra Avrupa toplumları, içinde buldukları kötü durumdan kurtulmak adına devlet mekanizmasını çok daha aktif bir şekilde harekete geçirmişlerdir. Alsancak ve Balcı (2021, s. 113) kurumsal anlamda refah devletinin ve sosyal politikaların ikinci dünya savaşı sonrasında gelişim gösterdiğine işaret etmektedir.

Yeniden yapılanan ülkelerde 1920’ler ve sonrasında liberal anlayış hakim olmuş; sonrasında sosyal politikalar yaygınlaşmaya başlamış; özellikle 1945-1975 yılları arasında refah devletinin zirveye ulaştığı bir altın çağ söz konusu olmuştur. Özellikle refah devletinin altın çağı olarak adlandırılan bu zaman diliminde kamu sosyal harcamalarının giderek arttığı, sosyal politika uygulamalarının daha geniş bir perspektiften ele alındığı görülmektedir. Bu uygulamaların bu tarihsel dönemde öne çıkmasında, İngiltere’de 1942 yılında Beveridge tarafından yayınlanan raporun etkisi olduğu yadsınamazdır. Bu raporla yoksulluk, cehalet, yokluk, tembellik ve hastalıklarla mücadele edilerek iyi bir refah devleti olunabileceği paylaşılmıştır (Dal, 2017, s. 9). Özellikle tembellikle etkin bir mücadele sürdürülmesi gerektiği, sosyal politikalar yaygınlaştırılırken toplum kesimlerinin tembelleşmesinin de önüne geçilmesi gerektiğine özel bir vurgu söz konusudur. Çünkü tembelliğin yaygınlaşması, yoksulluğun da kronikleşmesi anlamına gelebilir. Aynı zamanda etkin sosyal politikalar için kamunun mali gücünün yerinde olması gerekirken tembelliğin yaygınlaşması bu yapıyı zayıflatan bir yön olarak ele alınabilir.

Modern anlamda sosyal güvenlik uygulamalarının hayata geçirilmesi, sosyal politikaların gelişiminde önemli bir yere sahip olmuştur. 1980’lerden sonra ortaya konulan kamu sosyal politikalarının, devletlerin bütçesine ciddi miktarlarda yük oluşturduğu görüşü hakim olmaya başlamış; devleti minimize eden bir yaklaşımla

neoliberal politikalara doğru bir geçiş yaşanmıştır. Her ne kadar neoliberal politikalara geçiş olsa da tarihsel olarak sosyal politikalara dair devletlerin daha fazla sorumluluk aldıklarını ifade etmek yanlış olmayacaktır. Toplumsal bağlamda yoksulluk başta olmak üzere iş kazaları ve sağlık bakımı konularında ailelerin ve diğer yardım kuruluşlarının yetersiz kaldığı düşüncesi hakim olmaya başlamış; ortaya çıkan gereksinimlerin giderilebilmesi adına devlet müdahalelerini de kapsar nitelikte yeni sosyal-yasal düzenlemeler gerçekleştirilmiştir. İngiltere başta olmak üzere Avrupa'da da yaygınlaşan bu bakış açısıyla devletler yeni kurumlar oluşturmak durumunda kalmışlardır (Özdemir ve İnce, 2021, s. 2638).

Türkiye'de sosyal politikaların gelişiminde resmi olarak ortaya konulan en önemli belge 1961 Anayasası olmuştur. Bundan önceki süreçte sosyal politikaların kapsamına giren destek uygulamalarının geleneksel bir şekilde aile üyeleri, akrabalar ve toplumun diğer kesimleri tarafından sağlanması gerekliliği genel bir kabul idi. 1961 Anayasa metninde ilk defa sosyal hukuk devleti vurgusu yapılmıştır (Şişman, 2017, s. 12-13). Bu kapsamda sosyal politikaların gelişimi olarak nitelendirilebilecek şekilde yasal düzenlemelere yer verilmiştir. 1982 Anayasasında da sosyal devlet anlayışına vurgu yapılmış ancak bazı temel kısıtlamalara da yer verilmiştir. Kurumsal örgütlenmeler açısından ise sosyal politikaların gelişimine katkı veren kurumlar hayata geçirilmiştir. 1982 Anayasası doğrultusunda 1983 yılında Sosyal hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu (SHÇEK) kurulmuş; ek olarak Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları (SYDV) aracılığıyla yoksulluk odaklı sosyal yardım politikaları uygulanmıştır. 2011 yılında ise SHÇEK kapatılarak; icracı bir bakanlık olarak 633 sayılı kanun hükmünde kararname ile Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı kurulmuştur. Bu bakanlığın kurulması sosyal politikaların koordinesi ve sürdürülmesinde önemli bir adım olarak değerlendirilmektedir. Günümüzde bu bakanlık Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (ASHB) adıyla faaliyetlerini sürdürmekle birlikte Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü (SYGM) aracılığıyla da sosyal refahı artırma ve yoksulluk odaklı politikalarını topluma ulaştırmaktadır.

Merkezi idare dışında yerel yönetimlerin özellikle de büyükşehir belediyelerinin sosyal politikaların uygulanması konusunda bir sorumluluğu bulunmaktadır. Ayrıca sivil toplum örgütlerinin de bu kapsamda sorumlulukları olmakla birlikte, alanında başarı sağlamış ve toplum odaklı faaliyetlerini sürdüren örgütlenmelerden bazıları İçişleri Bakanlığı tarafından toplum yararına faaliyet gösteren dernekler grubuna dahil edilmekte ve merkezi idare tarafından da desteklenmektedir.

Yoksullukla Mücadelede Sosyal Yardımların Yeri

Yoksulluğun engellemesinde ya da daha doğru bir ifadeyle yoksulluğun olumsuz etkilerinin asgari düzeye indirilmesinde sosyal politikaların önemli bir yeri bulunmaktadır. Sosyal yardımlar da sosyal hizmetler ve sosyal güvenlik uygulamaları gibi sosyal politikaların önemli bir bileşenidir. Sosyal yardımlara yönelik kamusal bakış açısı ve sosyal yardım uygulamaları yoksullukla mücadele kapsamında önemli bir yere sahiptir. Kamu tarafından ortaya konulan sosyal yardımlar, her ülke tarafından farklı şekilde uygulanmakta ve topluma sunulmaktadır. Bu kapsamda ülkeler açısından farklılaşan yönlerin belirgin bir şekilde ortaya konulması adına Esping Andersen refah rejimleri kapsamında bir değerlendirme yapılması yararlı olacaktır.

Esping Andersen refah rejimleri 1990'lı yıllardan bu yana ülkelerin ortaya koyduğu sosyal politikaların sınıflandırılması ve uygulamaların farklılaşan yönlerinin ortaya konulması adına genel bir çerçeve çizmekte ve oldukça yaygın bir şekilde de yararlanılmaktadır (Yay, 2014, s. 151-152). Esping Andersen refah rejimleri uygulama açısından en kapsamlıdan en sınırlıya olmak üzere; sosyal demokrat, muhafazakar ve liberal refah rejimleri (Esping-Andersen, 1990, s. 69-77) şeklinde sınıflandırılmıştır. Sonraki aşamada bu sınıflandırmanın kapsayıcılığını artırmak adına Ferrara tarafından dördüncü bir refah rejimi olarak Güney Avrupa rejimi sisteme eklenmiştir. Portekiz, İspanya gibi ülkelerle birlikte Türkiye de bu dördüncü refah rejimine dahil edilmiştir.

Sosyal demokrat refah rejiminde sosyal yardımların evrensel ilkelere bağlı olarak toplumun tüm kesimlerini kapsadığı ifade edilirken yoksullukla mücadelede merkezi idarenin sorumluluğu en üst seviyede tutulmaktadır (Gökbayrak, 2017, s. 78-79). Muhafazakar refah rejiminde sosyal sigorta ve sosyal güvenlik uygulamaları mevcut iken aile ve akraba çevresine de hayırseverlik algısıyla sorumluluklar yüklenmektedir (Özdemir, 2007, s. 137). Liberal refah rejiminde yoksullara ve sosyal yardım uygulamalarına yönelik olarak daha katı bir bakış sergilenmektedir. Bu kapsamda gelir testine dayalı olarak yürütülen sosyal yardımların kamunun omzunda bir yük olarak görüldüğü ve kamunun sosyal yardımlar konusunda isteksiz olduğu bir durum ön plana çıkmaktadır. Bu refah rejiminin uygulamalarında düşük gelirli, işçiler ve devletin bakmakla yükümlü olduğu kimseler önceliklidir. Sosyal yardımlar ve sosyal sigortalar mütevazı olarak nitelendirilecek düzeydedir (Esping-Andersen, 1990, s. 26-27). Güney Avrupa refah rejiminde ise teorik olarak yasal mevzuatın ve alt yapının iyi durumda olduğu ifade edilebilirken (Özdemir, 2007, s. 255) uygulamaların eksikliği ve kamu bütçesinin oldukça kısıtlı olması gerekçeleriyle evrensel bir sosyal yardım uygulaması bulunmadığı, kalıntısız

sosyal yardım uygulamalarının var olduğu ifade edilebilir. Özellikle Türkiye'yi de içine alan Güney Avrupa refah rejiminde sosyal yardımlar koruyucu ve önleyici boyuttan uzak, yoksulluğun sonuçlarının azaltılmasına yönelik olarak uygulanmaktadır. Türkiye'de bireysel ve aile inisiyatifleri hala toplumsal sorunların çözümünde etkili yöntemler olarak görülmektedir (Şentürk, 2014, s. 310).

Yukarıda yer verilen temel bilgiler doğrultusunda sosyal yardımların evrensel ilkeler doğrultusunda toplumun tüm kesimlerini kapsayacak şekilde sürdürülmesi önemli bir kazanım olarak değerlendirilebilir. Bu haliyle uygulamaların yaygınlaşmasında sosyal politikalara yönelik bakış açısında bir değişim beklentisi ön plana çıkmaktadır. Ayrıca sosyal yardımlar odaklı ortaya konulan politikalarda bireyleri özgürleştirici kılan bir tutumun hayata geçirilmesi sosyal hizmet disiplininin de en temel beklentilerindedir. Kamunun en büyük sorumluluğu üstlendiği bu tarz uygulamalar sonucunda, yoksulluğun sonuçlarından ziyade yoksulluğun önlenmesi bağlamında bir etkinin oluşacağı düşünülmektedir.

Seçilmiş Bazı Ülkelerde Sosyal Yardım Verileri

Esping Andersen refah rejimleri ve OECD üye ülkeleri dikkate alınarak aşağıda bazı ülkelere ait temel bilgilere yer verilmektedir. Her bir refah rejiminin özelliklerini taşıyan seçilmiş ikişer ülke üzerinden kamu sosyal harcamaları, gini kat sayıları², nakdi yardımlara ayrılan pay ve pandemi sürecinde sosyal koruma uygulamalarının nasıl ele alındığı paylaşılmaktadır.

Tablo 1: Seçilmiş OECD Ülkelerinde Kamu Sosyal Harcamaları (GSYH İçindeki Oranı)

Yıl	Danimarka	Finlandiya	Fransa	Almanya	ABD	İngiltere	İtalya	Türkiye	OECD
2002	24,8	23,2	28,4	26,2	15,5	17,9	23,2	8,7	18,0
2006	25,0	23,8	28,4	25,1	15,1	19,1	24,2	10,2	17,8
2010	29,6	27,4	31,1	26,0	19,1	23,3	27,0	12,3	20,6
2014	29,9	30,1	32,0	24,8	18,5	21,9	28,2	11,7	20,3
2018	28,5	29,4	31,0	25,3	18,2	19,7	27,5	11,8	19,7
2022	26,2	29,0	31,6	26,7	22,7	22,1	30,1	12,4	21,1

Kaynak: The OECD Social Expenditure Database, <https://www.compareyourcountry.org/social-expenditure> üzerinden derlenmiştir.

OECD ülkelerinde kamu sosyal harcamaları sosyal güvenlik, emeklilik ve işsizlik sigortaları, sağlık ve sosyal yardım uygulamalarının tamamını kapsamaktadır. Bu bağlamda Tablo 1' de yer alan seçilmiş ülkelerde verilen tüm yıllarda Türkiye'nin oransal olarak en düşük paya sahip olduğu görülürken Fransa'nın en yüksek paya sahip olduğu anlaşılmaktadır. Yine tüm seçilmiş yıllarda Türkiye'nin OECD ortalamalarının altında kaldığı da görülmektedir. Türkiye açısından 2002 yılından 2006'ya geçişte belirgin bir artış görülmekle birlikte 2006'dan bugüne kadar yatay bir görünümün sergilendiği anlaşılmaktadır.

Tablo 2: Seçilmiş OECD Ülkelerinde Gini Katsayıları

Yıl	Danimarka	Finlandiya	Fransa	Almanya	ABD	İngiltere	İtalya	Türkiye
2012	0.249	0.260	0.305	0.289	-	0.351	0.330	0.399
2013	0.254	0.262	0.291	0.292	0.396	0.358	0.325	0.390
2014	0.256	0.257	0.293	0.289	0.394	0.356	0.326	0.398
2015	0.263	0.260	0.295	0.293	0.390	0.360	0.333	0.404
2016	0.261	0.259	0.291	0.294	0.391	0.351	0.327	-
2017	0.264	0.266	0.292	0.289	0.390	0.357	0.334	0.409
2018	0.263	0.269	0.301	0.289	0.393	0.366	0.330	0.397

Kaynak: The OECD Poverty and Inequality Database, <https://www.compareyourcountry.org/inequality/> üzerinden derlenmiştir.

Tablo 2'deki veriler dikkate alındığında seçilmiş ülkelerde verilen tüm yıllarda Türkiye'nin gini kat sayısının 0,4'e ortalamasına yakın olduğu görülmektedir. Yalnızca 2013 yılında ABD'nin gini kat sayısının daha yüksek olduğu anlaşılırken tüm yıllarda Türkiye ile gini kat sayısı en benzer ülkenin de ABD olduğu görülmektedir. Dolayısıyla tablo 2'deki ülkeler içinde gelir adaletsizliğinin Türkiye ve ABD'de daha yaygın olduğu şeklinde bir yorum yapılabilir. Sosyal demokrat refah rejimine bağlı olan Danimarka ve Finlandiya'da ise gelir eşitsizliğinin daha az olduğu ve gelirin diğer ülkelere göre daha adil dağıldığını ifade etmek mümkündür.

² Gini katsayısı, ülkelerdeki gelir eşitsizliği ve yoksulluk için temel bir kriter olarak değerlendirilmektedir. Gini katsayısı 0'a yaklaştıkça gelir dağılımının düzeldiği; 1'e doğru yaklaştıkça gelir eşitsizliğinin arttığı şeklinde bir değerlendirme yapılmaktadır.

Tablo 3: Seçilmiş OECD Ülkelerinde Hanelere Yönelik Nakdi Yardımlar (GSYİH İçinde Oran)

Yıl	Danimarka	Finlandiya	Fransa	Almanya	ABD	İngiltere	İtalya	Türkiye
2010	17,14	17,37	19,19	16,79	15,27	14,10	18,54	8,57
2012	17,31	17,95	19,55	15,68	14,40	14,32	19,19	8,49
2014	17,24	19,46	19,96	15,42	14,35	13,71	20,09	8,27
2016	16,53	19,41	19,82	15,53	14,66	13,21	19,84	9,10
2018	15,81	18,43	19,44	15,50	14,36	12,64	19,67	8,85
2020	16,62	19,52	22,48	17,62	20,04	14,20	24,03	9,88
2022	13,68	17,60	19,43	15,99	-----	13,00	21,31	-----

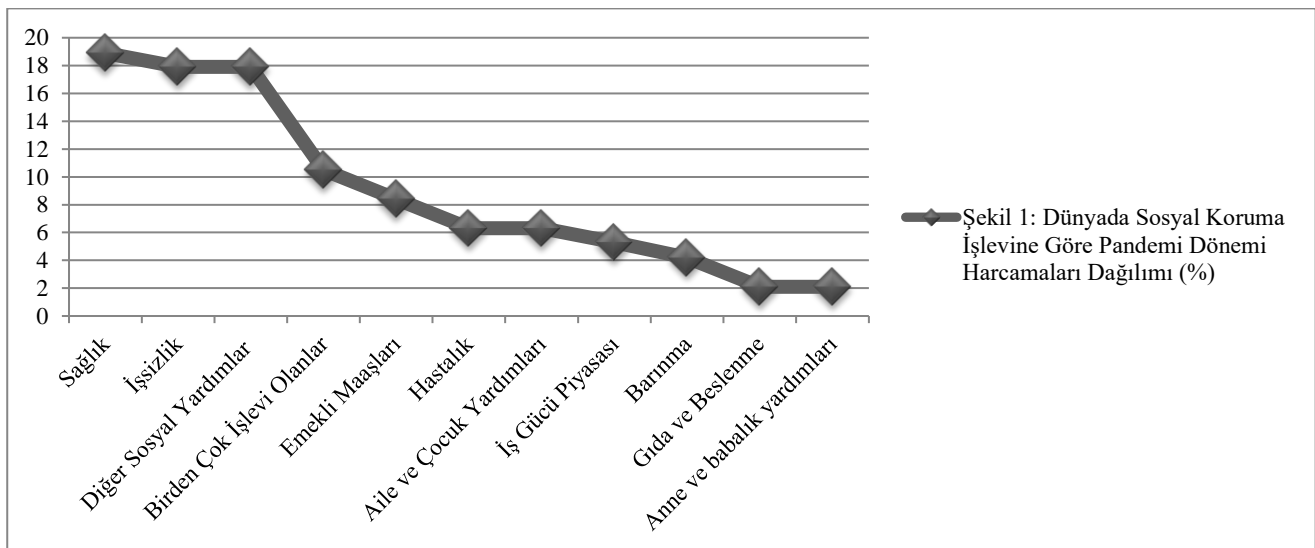
Kaynak: The OECD Social Benefits to Households Database, <https://data.oecd.org/social-exp/social-benefits-to-households.htm> üzerinden derlenmiştir.

Tablo 3 incelendiğinde yıllara göre hanelere yönelik sağlanan nakdi yardımların GSYİH içindeki paylarına yer verilmiştir. Buna göre gelir eşitsizliğinin en yaygın olduğu Türkiye’de, sağlanan nakdi yardımların en düşük seviyede olduğu görülmektedir. Bir Güney Avrupa ülkesi konumundaki İtalya’nın ise bu kapsamda en fazla nakdi yardımlar yapan ülke olduğu anlaşılmaktadır. Burada öne çıkan diğer bir husus, belirtilen tarihlerde ülkelerin hanelere yönelik sağladığı nakdi yardımların 2020 yılında zirveye ulaşmış olduğudur. Her ülkenin kendi geçmiş verilerine kıyasla pandemi döneminde yapılan nakdi yardımların belli oranlarda arttığı anlaşılmaktadır.

Covid-19 Pandemi Döneminde Sosyal Harcamalar ve Destekler

Kriz dönemleri olarak nitelendirilebilecek bazı dönemler dünya genelinde veya ülkeler bazında ortaya çıkmakta ve hayatı tüm boyutlarıyla olumsuz etkileyebilmektedir. Bu durumlar; savaş, kıtlık, ekonomik kriz, salgın hastalık vb., şeklinde örneklendirilebilir. Covid-19 pandemisi de bu durumlardan birisi olarak öne çıkmış; sosyal hayatı, ekonomik yaşamı, sağlık durumunu, iletişim kaynaklarını ve eğitim sistemini temelinden etkilemiştir. 2019 yılında ilk defa Çin’de görülen ve bulaş riski oldukça yüksek olan Covid-19 virüsü günümüze gelinceye dek neredeyse dünyanın tamamını etkisi altına almıştır. Birçok insan bu virüsün etkisiyle ciddi sağlık sorunları yaşamış veya vefat etmiştir. Salgının etkilerinin en aza indirilmesi, sağlık sisteminin yükünün hafifletilmesi ve can kayıplarının önlenmesi adına dünya genelinde ve Türkiye’de kısıtlayıcı tedbirlere başvurulmuştur. Türkiye’deki kısıtlayıcı tedbir kararları ise büyük ölçüde İçişleri Bakanlığı genelgesi aracılığıyla sağlanmıştır. Özellikle kronik hastalıklılar, hamileler ve yaşlıların salgından korunması adına sokağa çıkma kısıtlamaları söz konusu olmuştur. Bu gibi durumlar bir taraftan sağlık tedbirleri olarak değerlendirilebilirken, diğer taraftan da sosyal yaşamda farklılaşmalara neden olmuştur.

Bu çalışma odağında ise Covid-19 salgının hakim olduğu dönemlerde yoksulluğun dünya genelinde ve Türkiye’deki seyri ile sosyal harcamalar ve sosyal yardımlar ele alınmaktadır. Bu doğrultuda dünyada ve ülkemizde sosyal harcama ve yardımların artırıldığı özellikle olumsuz ekonomik etkilerin en aza indirilmesi adına çeşitli uygulamaların hayata geçirildiği görülmektedir. Pandemi dönemi sosyal yardım uygulamalarının bir kısmında mevcut uygulamaların kapsamının genişletilmesi söz konusu olurken bazı ülkelerde yeni uygulamalar hayata geçirilmiştir. Her ülke kendi ekonomik ve sosyal olanakları çerçevesinde sosyal koruma uygulamalarına yer vermiştir. Buradaki temel motivasyon, ülke vatandaşlarının ekonomik ve sosyal anlamda desteklenmeleri ve yoksulluk riskine karşı korunmaları olmuştur.

Kaynak: ILO, Sosyal Koruma Sistemi İzleme Verileri, 2020.

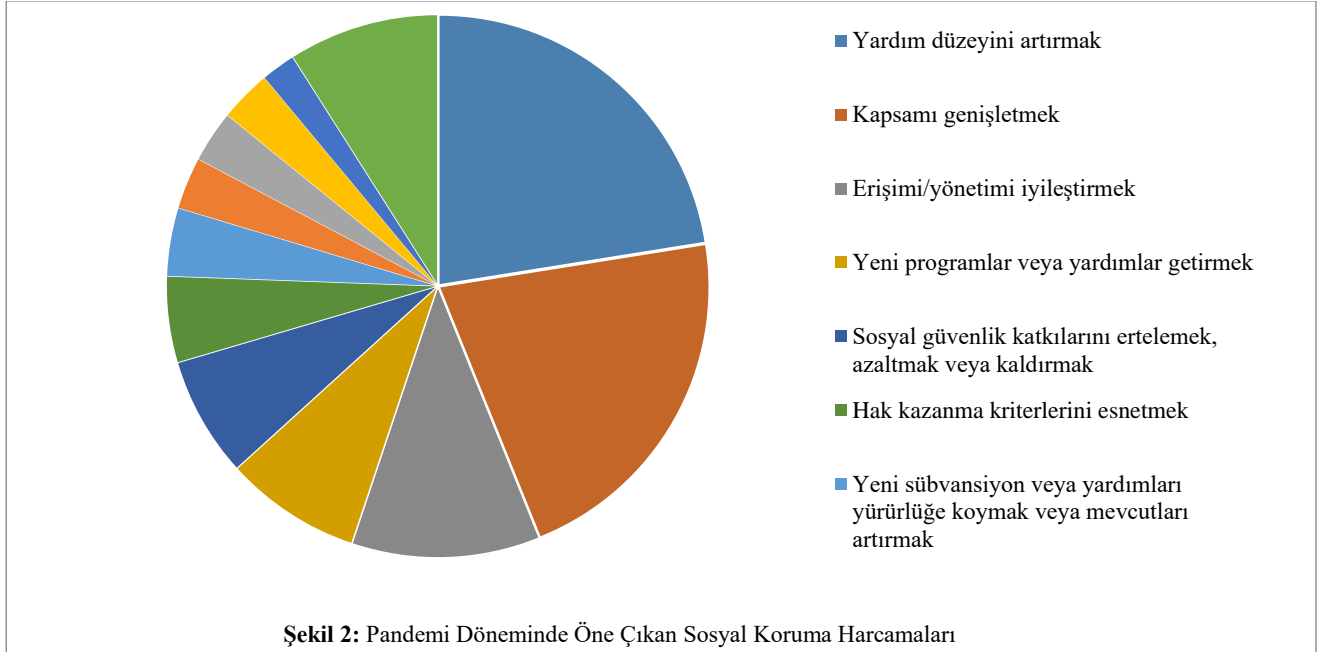
Şekil 1 incelendiğinde sağlık harcamalarının, işsizlik odaklı harcamaların ve sosyal yardım uygulamalarının ilk üç sırada yer aldığı görülmektedir. Diğer sosyal yardımlar başlığındaki sosyal harcamaların % 17,9'luk bir orana sahip olduğu şekilde % 6,3 ile aile ve çocuk yardımlarının, % 2,1 ile gıda ve beslenme desteklerinin ve % 2,1 ile anne ve babalık yardımlarının yapıldığı anlaşılmaktadır. Tüm veriler sosyal koruma harcamaları olarak değerlendirilirken özellikle sosyal yardımlar kapsamında % 30'ların üzerinde bir payın olduğunu söylemek mümkündür. Yani sosyal yardımlara yönelik harcamaların dünya genelinde ciddi bir paya sahip olduğu ifade edilebilir.

Tablo 4: Seçilmiş OECD Ülkelerinde Covid-19 Döneminde Yapılan Gelir Destekleri (Ocak 2020-Mayıs 2021)

Ülkeler	Danimarka	Finlandiya	Fransa	Almanya	ABD	İngiltere	İtalya	Türkiye
Nakit Yardımlar (Milyar Dolar)	55.7	20.3	400	1058	510	453	665	68
GSYİH Oranı	15,7	7,5	15,2	27,8	2,4	16,7	35,3	9,5

Kaynak: The IMF Database Of Fiscal Policy Responses to Covid-19, <https://www.imf.org/en/Topics/imf-and-covid19/Fiscal-Policies-Database-in-Response-to-COVID-19> üzerinden derlenmiştir.

Tablo 4'te özellikle Covid-19 döneminde yapılan gelir desteklerine ve GSYİH içindeki paylarına yer verilmiştir. Bu kapsamda ABD'nin en düşük düzeyde destek veren ülke olduğu anlaşılmaktadır. Buradaki bir diğer dikkat çeken veri ise Türkiye'nin gelir desteğinin Finlandiya'yı geride bırakmış olmasıdır. Bu durum Finlandiya nüfusunun düşük olması ve Covid-19 sürecinden daha az etkilenmiş olmasıyla ilişkili olarak yorumlanabilir. Nüfus açısından Türkiye ile Almanya verilerine bakıldığında Almanya'nın oldukça büyük bir oranda destek sağladığı anlaşılmaktadır. Oransal olarak (% 35,3) en büyük desteğin İtalya tarafından sağlandığı yine verilerden anlaşılmaktadır. Covid-19 sürecini İtalya'nın çok ağır geçirmesinin bu durumu açıklar nitelikte olduğu düşünülmektedir.

Kaynak: ILO, Sosyal Koruma Sistemi İzleme Verileri, 2020.

Şekil 2' de Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) tarafından Covid-19 döneminde öne çıkan Sosyal Koruma Harcamalarına yer verilmiştir. % 23,2 ile yardımların miktarını/düzeyini artırmak ilk sırada yer almaktadır. Var olan uygulamaların kapsamını genişletmek % 22,1 ile ikinci sırada görülmektedir. Yeni programlar ve yardımlar getirmek ise % 8,4'lük bir paya sahip durumdadır. Buradan anlaşılacağı üzere olağan dönemler veya kriz dönemleri dikkate alındığında sosyal yardımların öne çıkan bir politika aracı olduğu anlaşılmaktadır. İlk başvuru kaynak konumunda olduğu da değerlendirilebilir.

Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü (SYGM) Tarafından Sağlanan Bazı Yardımlar

Sosyal yardımlar genel müdürlüğü, taşradaki örgütlenmesini Valilikler ve Kaymakamlıklar bünyesinde faaliyet gösteren Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları (SYDV) aracılığıyla yürütmektedir. SYDV tarafından sağlanan ve öne çıkan bazı temel sosyal yardımlar ise şu şekildedir (<https://www.aile.gov.tr/sygm/programlarimiz/sosyal-yardim-programlarimiz/>):

- Türkiye Aile Destek Programı: Aşırı yoksulluk sınırının altında kalan bireylerin sosyal yardım sistemine entegre edilerek aşırı yoksulluktan kurtulmaları ve çalışan yoksulluğu, emekli yoksulluğu gibi durumlarla karşılaşan bireyler ile belirli bir gelir seviyesinin altındaki bireylerin de desteklenmelerini hedefleyen bir

programdır. Gelir kriteri temelinde yapılan değerlendirme neticesinde ihtiyacı olduğu belirlenen bireylere nakdi yardım verilmektedir.

- b. Aile Yardımları: Eşi Vefat Etmiş Kadınlara Yönelik Düzenli Nakit Yardım Programı, Öksüz ve Yetim Yardımı, Asker Ailelerine Yönelik Düzenli Nakit Yardım Programı, Asker Çocuğu Yardımı ve Şehit Yakınları ve Gazilere Yönelik Yardımlar şeklinde ön plana çıkmaktadır. Burada verilen yardım programları dışında yardımlar bulunmakta olup buradakilerin temel hedefi yoksulluğun önlenmesi ve/veya etkilerinin en aza indirilmesi amacıyla.
- c. Barınma-Gıda Yardımları: Gıda Yardımı, Öğle Yemeği Yardımı, Aşevleri, Hane Tadilat, Büyük Onarım ve Yapım Programı, Eşi Vefat Etmiş Kadınlara Yönelik Konut Destek Programı, Yakacak Yardımları, Doğal Gaz Tüketim Desteği ve Elektrik Tüketim Desteği yoksul ailelere yönelik sunulan ve öne çıkan uygulamalardır.
- d. Engelli-Yaşlı Yardımları: Engelli ve Yaşlı Aylığı yardımları bu kapsamda öne çıkmaktadır.

Yukarıda sıralanan yardımların giderek arttığını ve burada paylaşılanların dışında çeşitli yardımların da bulunduğunu ifade etmek gerekir. Burada aktarılanların hemen hemen hepsinin temelinde yoksullukla mücadele anlayışı bulunmaktadır.

SONUÇ

Yoksulluk dünyada ve ülkemizde var olan ve etkileri bakımından bireysel ve toplumsal olarak ciddi sorunlar yaratabilen bir olgudur. Etkili ve olumlu sonuçlar alınması adına öngörülen uygulamaların koruyucu ve önleyici hizmetlerde yoğunlaştırılması ve toplumda var olan bireylerin sosyal yardımlara var olan gereksiniminin giderilmesi gerekmektedir. Özellikle Türkiye İş Kurumu tarafından ortaya konulan Toplum Yararına Programlar (TYP) aracılığıyla sağlanan istihdamlar, sosyal yardımların yanı sıra bir sosyalleşme ve bireyin kendini daha güçlü hissetmesine katkı sunan bir uygulama olarak değerlendirilmektedir. Bu ve benzeri nitelikteki destek programlarının yaygınlaştırılması gerekmektedir.

Sağlanan sosyal yardımların evrensel özelliklere kavuşturularak toplumun geneline yayılması; ek olarak gelir dağılımındaki adaletsizliğin giderilerek toplumsal refahın iyileştirilmesi adına kamu sosyal politikalarının güçlendirilerek artırılması önemlidir. Ancak bu politikalar, insanların bağımlı hale gelmesinin ve tembelleşmesinin önüne geçilmesi için hak temelli uygulanmalı, adeta bir denge politikası gözetilmelidir. Çünkü tembelleşme sadece bireyi etkilememekte, topyekün olarak ülkenin sosyal ve ekonomik durumunu etkilemektedir.

Kalıcı, etkili ve kapsamlı sosyal politikaların oluşturulması ve uygulanması önemli bir husustur. Sürecin iyileştirilmesinde örnek ülke modellerinden yararlanılması faydalı olacak iken bu uyarılama sürecinin kültürel görecilikte irdelenmesi gerekmektedir.

KAYNAKÇA

Alsancak, F. & Balcı, E. (2021). "Pandemi Sürecinde Refah Rejimlerine Sosyal Koruma Politikaları Açısından Bir Bakış", Uluslararası Politik Araştırmalar Dergisi, 7(2), 111-122.

Aysan, M.F. (2020). Geleceğin Türkiye'sinde Sosyal Politikalar. İstanbul: İlke Yayınları.

Çifçi, S. ve Yanardağ, R. (2023). "Erken Yaşta Evlenen Suriyeli Göçmen Kadınların Evliliğe İlişkin Yaşam Deneyimleri", Toplum ve Sosyal Hizmet, 34 (3), 605-629.

Dal, S. (2017). "Sosyal Politikanın Dönüşümü: Küresel Sosyal Politika", Uluslararası Beşeri ve Sosyal Bilimler İnceleme Dergisi, 1(1), 4-18.

Esping-Andersen, G. (1990), The Three Worlds of Welfare Capitalism, NJ: Princeton University Press.

Gökbayrak, Ş. (2017). "Değişen refah devletleri ve sosyal yardımlar", SGD-Sosyal Güvenlik Dergisi, 7(1), 71-90.

ILO, International Labour Organization, (2020), Sosyal Koruma İzleme Sistemi, https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---europe/---ro-geneva/---ilo-ankara/documents/briefingnote/wcms_741444.pdf, Erişim Tarihi: 10.07.2022.

IMF, International Money Fone, (2021). Fiscal Monitor Database of Country Fiscal Measures in Response to the COVID19 Pandemic. <https://www.imf.org/en/Topics/imf-and-covid19/FiscalPolicies-Database-in-Response-to-COVID-19> Erişim Tarihi: 20.07.2022.

OECD, Convention on the Organisation for Economic Co-operation and Development (2022), Social benefits to households (indicator). doi: 10.1787/423105c6-en Erişim Adresi: <https://data.oecd.org/social-exp/social-benefits-to-households.htm> Erişim Tarihi: 18.07.2022.

Özdemir, S. (2005). “Sosyal Gelişim Düzeyleri Farklı Refah Devletlerinin Sınıflandırılması Üzerine Bir İnceleme”, Journal of Social Policy Conferences, Sayı: 49, s. 231-266.

Özdemir, A., & İnce, GD. (2021). “OECD Ülkelerinde Sosyal Yardımların Yoksulluk Üzerine Etkisi. Çalışma ve Toplum”, 4, 2633-2658.

Özdemir, S. (2007). Küreselleşme Sürecinde Refah Devleti. İstanbul: İstanbul Ticaret Odası.

Özmert Koçer, Ş. (2014). “Almanya Federal Cumhuriyeti Sosyal Güvenlik Sistemi ve Sistem İçerisinde Sosyal Sigorta Uygulamaları”, ÇSGB, Dış İlişkiler ve Yurtdışı İşçi Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Uzmanlık Tezi, Ankara.

SBB, Strateji ve Bütçe Başkanlığı, Onbirinci Kalkınma Planı 2019-2023. Erişim Adresi: https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/07/On_Birinci_Kalkinma_Plani-2019-2023.pdf Erişim Tarihi: 06.07.2023.

SYGM, Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü. Sosyal Yardım Programları, Erişim Adresi: <https://www.aile.gov.tr/sygm/programlarimiz/sosyal-yardim-programlarimiz/> Erişim Tarihi: 10.08.2023.

Şeker, M (2011). Yerel yönetimlerde sosyal bütçeyi izleme raporu. İstanbul: TESEV Yayınları.

Şengönül, T. (2019). “Yoksulluğun ailedeki sosyalleştirme süreçlerine ve çocuklardaki bilişsel gelişim ve okul başarısı üzerine etkisi”, Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, 1(47), 1-15.

Şentürk, M. (2014). “Social welfare practices of the state and NGOs in Turkey: New trends and necessities”, Turkish Journal of Sociology, 2014/1, 3/28, s.309-319.

Şişman, Y. (2017). “Türkiye’de Sosyal Politikanın Dünü, Bugünü: Hayırseverliğin Kurumsallaşması mı? Gelişim mi?”, Optimum Ekonomi ve Yönetim Bilimleri Dergisi, 4(2), 1-22.

Yanardağ, R. ve Özkan, Y. (2021). “Madde kullanan 13-18 yaş arası çocukların anne-babaları ile ilişkilerinin incelenmesi”, Journal of Social and Humanities Sciences Research, 8 (73), 2080-2096.

Yay, S. (2014). “Tarihsel Süreçte Türkiye’de Sosyal Devlet. 21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum”, Eğitim Bilimleri ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, 3(9), 147-162.